

08671

VUGT, G. de

essay

VUGT, G. de

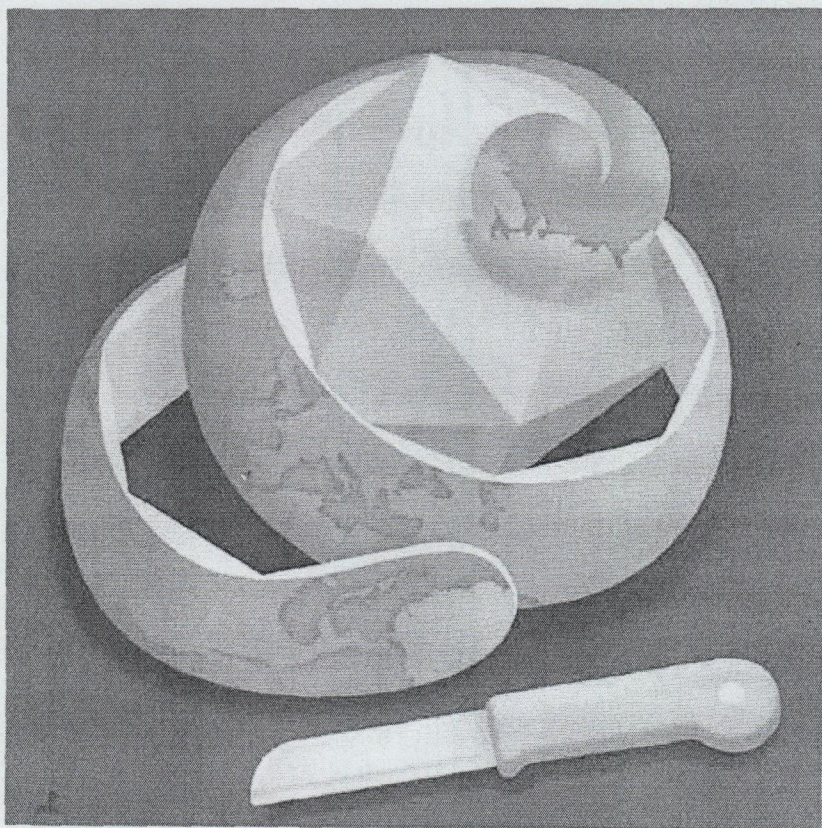
De verguisde erfenis van Pythagoras

De wereld – onze wereld – is geen stille wereld. Overal zijn geluiden. We horen het geruis van de zeeën, het breken van de golven op Europa's kusten. We horen de wind, het geritsel van bladeren of het gefluister van geliefden in de Jardin du Luxembourg waar we zelf ooit ook onze geliefden in het oor fluisterden. We horen het geluid van auto's en trams die ons passeren door de smalle straten van onze steden. We horen de boten op de grachten van Amsterdam en we horen de vogels hoog boven de hoofden van de ontdekkingsreizigers die zich in de talloze wegen van het aquatisch labyrint wagen. We horen ze zingen, die vogels, zoals ze ooit ook de poëzie van Provençaalse dichters begeleidden. Maar wij zijn niet langer troubadours die hun ziel naar de komende lente stemmen. Zijn wij misschien niet meer in staat om de eenheid van gratie, liefde, natuur en harmonie, door menig denker onder de noemer harmonie van de wereld gevat, te horen? Een hels kabaal, een oorverdovende ruis, heeft ons bewoners van de Occident menig keer de handen voor de oren doen houden. De twintigste eeuw vormde daarbij eerder het summum dan een uitzondering. Afgekeerd van de wereld, teruggeworpen op onszelf, zijn we dan zoals Pascal, die aan het begin van de moderne tijd al schreef over een gevoel van hyperindividualisme dat ons doof heeft gemaakt voor het zingen van de wereld.

Dit is het kenmerk van de moderniteit: de wereld als *tumulte*, om met de woorden van Baudelaire te spreken. Dat dit niet altijd zo geweest

is, kan men eenvoudigweg inzien door een enkele blik te werpen op de Europese traditie. De hele westerse geschiedenis vanaf de Griekse oudheid tot aan de moderne tijd kan begrepen

worden als een lange reeks van pogingen van muziekontologen om de wereld in haar volheid te beluisteren. Het zijn in de wereld werd in eerste instantie begrepen in muzikale termen.

illustratie Marc Kollé

Vanaf Pythagoras en zeker tot aan Leibniz was harmonie zo niet de belangrijkste dan toch ongetwijfeld een dominante metafoor waarmee de mens zichzelf een plaats in de wereld probeerde te stellen. Daarbij was Pythagoras, als eerste muzikantoloog, ook diegene die de wetten van harmonie probeerde te formuleren: zintuiglijke waarneming werd vanaf dat moment mathematiseerbaar, i.e. meetbaar en dus controleerbaar. En hoewel dit gebeurde vanuit een poging om naar de muziek van de wereld te luisteren, droeg deze poging zijn eigen tegenpool al in

Wij zijn niet langer troubadours

zich. Het zou tot de intrede van de moderne tijd duren vooraleer er definitief sprake was van een demuzikalizing van de wereld. Vanaf dat moment is er sprake van de destructie van een ervaring die voor ons burgers van het moderne Europa voorgoed verloren lijkt te zijn gegaan. En daarmee is voor ons een hele wereld onbegrijpelijk geworden.

Daarvoor in de plaats is een andere wereld gekomen, de wereld van getallen en cijfers. Als er vandaag de dag geen onderdeel van het leven verborgen blijft voor de koele blik van de wetenschap, waarmee alles geëxpliciteerd en gekwantificeerd kan worden, dan is dit in eerste instantie omdat wij erfgenamen van Pythagoras zijn. Maar we zijn dan wel erfgenamen die zijn erfenis verkwanselen. Lange tijd probeerden de Europese denkers in het voetspoor van Pythagoras de wereld te begrijpen als het overeenstemmen van *musica universalis*, *musica humana* en *musica instrumentalis*. Tegenwoordig is er geen denker

meer die het nog waagt om deze overeenstemming te onderzoeken. Wat het instrumentarium betreft is het nu vooral de wereld-arithmetiek, die tot alle politieke organen en instituten is doorgedrongen, waar we een heilig geloof aan lijken te hechten. Maar in dit blinde geloof gaat de moderne Europeaan al te gemakkelijk voorbij aan de taak die men zich in het Europa van na de Tweede Wereldoorlog gesteld ziet.

In die wereld ziet de Europese mens zich geconfronteerd met het volgende probleem: als poëzie na Auschwitz niet meer mogelijk is, dan geldt dit in overtreffende mate zeker voor muziek. Maar is het niet juist deze noodzaak tot een nieuwe musica universalis, een nieuw *übereinstimmen*, die meer dan ooit de pogingen tot Europese eenwording stuurt? Een dergelijk verlangen vraagt echter niet om een steeds verder geïnstrumentaliseerde Pythagoreaanse arithmetiek, maar om een herwaardering van het oor. Sterker nog, wat nodig is, is een herwaardering van de hele zintuiglijkheid. Wat nodig is, is een nieuwe Europese *aisthesis*, waarmee men opnieuw naar de wereld in haar onuitputtelijke differentie kan luisteren. Een dergelijke Europese esthetiek heeft niet als doel om de verminkte wereld te bezingen, zoals een Pools dichter dat eens in fenomenale bewoordingen heeft neergeschreven. Nee, de taak van Europa is om die verminkte wereld weer zelf te laten zingen. Daarvoor moet de Europeaan eerst en vooral opnieuw leren luisteren naar het concert van de wereld. Op een dag zullen wij dan allen muzikantologen zijn. ■■

Geertjan de Vugt is promovendus aan Princeton University en Tilburg School of Humanities. Met deze tekst won hij de essaywedstrijd 'Wat is jouw verhaal voor het nieuwe Europa', georganiseerd door Spui25, NRC Handelsblad en Folia.

Aynan

Gods paarden

Bij actualiteitenrubriek *EenVandaag* zag ik een ouderpaar, dat onherkenbaar was gemaakt, omdat de ouders bang waren voor represailles van moslimextremisten. Hun zoon was, volgens hen, geronseld om te gaan vechten tegen de machthebbers in Syrië. Het troebele gezicht van de moeder zei dat de kidnappers overgoten moesten worden met kokend water. Dat had ze niet anoniem moeten doen, maar met het hoofd fier opgericht. Inmiddels is de reportage van het net, omdat de familie door de sjacheraars wordt bedreigd. De volgende dag ging ik naar *Les chevaux de Dieu*. De film speelt zich af in een *bidonville* – een Frans woord maar Marokkaanse uitvinding. We volgen het radicaliseringsproces van een vriendengroep, waarvan een aantal zich in het centrum van Casablanca opblaast. Bommen om het lijf gewikkeld die andere lijven uit elkaar moeten scheuren.

Les chevaux de Dieu doet pijn, veel pijn. Helaas stoelt het verhaal op de veel gedeelde bedrieglijke redenering dat de bron van extremisme in de cocktail van armoede, misbruik en vernedering gezocht moet worden. Daarmee lijkt het alsof monsterlijk gedrag slechts in de krochten van onze maatschappijen ontstaat, wat impliceert dat de ongelukkigen van deze wereld vele malen meer haat zaaien dan de fortunlijken. Als deze wereld ons iets leert is het dat ideologische dood en verderf bedacht, gefinancierd en begeleid worden door hen die macht en kapitaal bezitten.

Na de film dacht ik aan het geblurde ouderpaar en aan de indoctrinaties uit mijn kindertijd. In mijn jeugd heb ik regelmatig verhalen moeten aanhoren die de eigen identiteit moesten definiëren en beschermen. Het waren geen sagen, sprookjes of anekdotes, maar impertinente portretten over wie na dit leven het hellevuur wacht.

De ouders uit de *EenVandaag* reportage namen de reli-handelaars hun ongeluk kwalijk. Maar hebben zij niet als eerste hun kind geronseld? ■■ Als Aynan